

TAVSİYE KARARLARI ÇERÇEVESİNDE AVRUPA KONSEYİNİN TARİH ÖĞRETİMİ VİZYONU

The VISION of COUNCIL of EUROPE in the FRAME of RECOMMENDATIONS on HISTORY TEACHING

Sibel YALI*

Öz: Kuruluşundan bu yana Avrupa Konseyi'nin (AK) çalışma alanlarından biri de tarih ve tarih öğretimi olmuştur. AK'nın bu alanlardaki bilgi birikimi ve kazanımları tarih eğitiminin yeni bir tarih anlayışı perspektifinden ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. AK'ya göre tarih, Avrupa vatandaşlarının eğitimine önemli bir katkı, tarih öğretimi ise demokrasinin geliştirilmesi için etkili bir araçtır. Bu nedenle bu çalışmada AK tarih öğretimi yaklaşımının irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda konuyla ilintili tavsiye kararları ve ilgili dokümanlar incelenmiştir. Bu belgelerden AK tarih öğretimi vizyonunun "ortak tarih" yaklaşımından "paylaşılan tarih" yaklaşımına dönüştüğü anlaşılmaktadır. Sonuç olarak AK'nın tarih öğretimindeki "paylaşılan tarih" vizyonu farklılıkların barışçıl birlikteliği konusunda atılmış yeni ve önemli bir adımdır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Konseyi, Tarih Eğitimi, Çokkültürcülük, Kültürlerarasılık, Paylaşılan Tarih

Abstract: One of the areas of the Council of Europe (COE)'s work since its inception has been history and history teaching. COE's knowledge and competence in these fields set forth that history teaching should be processed necessarily with a new historical perspective. According to COE history has been seen as contributing to the education of the citizens of Europe and history teaching as an effective tool for the development of democracy. Therefore in this study it is aimed at analyzing COE's history teaching approach. Accordingly COE's documents like decisions and recommendations related to the subject were analyzed. From these documents it is clearly understood that COE's history teaching approach transformed from "common history" into "shared histories". As a consequence COE's shared histories vision is the new and significant step for the peoples of Europe to live in unity in diversity.

Keywords: Council of Europe, History Education, Multiculturalism, Interculturalism, Shared Histories

* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, E-posta: ataman_si@yahoo.com

Giriş

Avrupa Konseyi (AK), Avrupa'daki hükümetlerarası ve parlamentolararası kuruluşların en büyüğü konumundadır. AK, Avrupa ulus ve vatandaşlarının temel haklarını demokrasi, insan hakları ve yasa düzenine saygıyı sağlamak yolu ile güvence altına almak üzere 5 Mayıs 1949 tarihinde kurulmuştur. AK, Avrupa'nın en eski siyasal kurumudur. Kurulduğu tarihte 10 üyesi¹ bulunan teşkilatın günümüzde 47 üyesi bulunmaktadır.² Kurumun Avrupa Birliği (AB) ile herhangi bir organik bağı bulunmamasıyla birlikte AK'nın AB ile yakın işbirliği söz konusudur.³

Konsey, yarım asırı aşan süredir çocuk hakları, uyuşturucu bağımlılığı, organize suçlar hoşgörüsüzlük, azınlıkların korunması, sosyal dışlanma, biyoetik ve gençlere daha geniş eğitim fırsatı sağlanması konularında Avrupa vatandaşlarının artan kaygılarına cevap üretme hedefiyle bir Avrupa kimliği bilincini teşvik etmek ve farklı kültürlerden gelen insanlar arasında karşılıklı anlayışı geliştirmek üzere geniş kapsamlı programlar geliştirmektedir. Bu programlar, ulusal yasal uygulamaları birbiri ve Konsey'in standartları ile uyumlu kılmak için hazırlanan sözleşmeler şeklindedir.

Bu sözleşmelerden biri de 1954 tarihli Avrupa Kültür Sözleşmesi'dir. Bu sözleşme, "kıtanın ortak kültürel mirasını ve bununla bağlantılı kültürlerarası öğrenime olan gereksinimi" onaylamaktadır (COE, 2008:14). Bu belgeye göre tarih öğretiminin farklılıklar arasında köprü kurma ve Avrupa halkları arasında karşılıklı anlayış ve güven tesis ederek insanları bir araya getirme rolü vardır (COE, 1954:1). Bu ifade AK'nın tarih öğretimine yönelik tavsiye kararlarına da yansımakta, bu yolla demokratik istikrarın güçlendirileceğinin, kamu hayatında ve siyasi söylemlerde ön yargı ve genellemelerle mücadelenin ve çatışmaların önlenebileceğinin altı çizilmektedir. Bu alana yönelik çok büyük hacimde belge AK'nın internet sitesinde ve ilgili yayınlarda mevcuttur. Bu

¹ İrlanda, Fransa, Belçika, Danimarka, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, İsveç ve Birleşik Krallık kurucu üyelerdir.

² Üye ve gözlemci listesine Konsey'in resmi web sayfasından erişim sağlanabilmektedir. <http://www.coe.int/en/web/portal/47-members-states>

³Avrupa Birliği'nin yasama organı olan "Avrupa Birliği Konseyi" ile "Avrupa Konseyi" genellikle birbirine karıştırılmaktadır. Avrupa Konseyi kısaca; Avrupa'daki insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünden sorumlu bir teşkilattır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Avrupa Konseyi'ne bağlıdır. Avrupa Konseyi'ne Belarus, Kazakistan, Kosova ve Vatikan hariç bütün Avrupa ülkeleri üyedir. Teşkilatın web sayfasına <http://hub.coe.int/> adresinden erişilebilir.

belgeler üye devletler, STK'lar ve dini topluluklardan elde edilen verileri içermektedir. Belge ve dokümanların yoğunluğu nedeniyle konuya bir sınırlama getirmek üzere bu çalışma çerçevesinde özellikle aşağıda adı geçen tavsiye kararları ve proje sonuçlarına odaklanılmıştır.

- Kültürlerarası diyalog ve tarih öğretiminde öteki imajı (Rec, 2011:6),
- Çatışma alanlarında ve çatışma sonrası alanlarda tarih öğretimi (Rec, 2009: 1880),
- Yirmibirinci yüzyıl Avrupa'sında tarih öğretimi (Rec, 2001: 15),
- Tarih ve Avrupa'da tarih öğretimi (Rec, 1996: 1283),
- Eğitimde Avrupa Boyutu (Rec, 1989: 1111).

Tavsiye kararlarına paralel olarak 1997-2014 yılları arasında AK tarafından dört ana proje yürütülmüştür. Bunlar sırasıyla “20. Yüzyılda Avrupa Tarihini Öğrenmek ve Öğretmek”; “Tarih Öğretiminde Avrupa Boyutu”; “Tarih Öğretiminde Öteki İmajı” ve “Ayıran Sınırlar Olmadan Avrupa için Paylaşılan Tarihler” projeleridir.

Bu projelerin ilki olan “20. Yüzyılda Avrupa Tarihini Öğrenmek ve Öğretmek” projesi, orta dereceli okullar için yenilikçi öğretim kaynakları geliştirmek ve tarihi olaylara yaklaşırken öğretmen ve öğrencilerin tarihçi bakış açısıyla sorgulama ve değerlendirme becerilerini geliştirmek amacıyla 1997'de başlatılmıştır. Öğrencilerin geçmiş ile bugün arasında bağlantı kurabilmelerine yönelik öğretim materyalleri geliştirilirken disiplinlerarası ve Avrupalı bir yaklaşım benimsenmiştir. Projede çok geniş bir yelpazede konu ve kaynak kullanarak tarih öğretimi desteklenmiş ve ana çıktı olarak tarih öğretmenleri için bir el kitabı ve çeşitli materyaller tasarlanmıştır.

İlk projenin ön ayak olduğu AK tavsiye kararı neticesinde 2002 yılında “Tarih Öğretiminde Avrupa Boyutu Projesi” geliştirilmiştir. Bu ikinci proje ile tarih öğretiminde Avrupa boyutuna vurgu yapılarak orta öğretim öğrencileri ve tarih öğretiminde çoklu bakış açısı kullanmak isteyen öğretmenler ve eğitimciler için bir kitap yayınlanmış ve çeşitli eğitim materyalleri geliştirilmiştir.

Avrupa Konseyi'nin kültürlerarası diyalog alanındaki gayretinin bir sonucu olarak 2006 yılında “Tarih Öğretiminde Öteki İmajı” projesi geliştirilmiş ve kültürler ve inançlar arası diyalog geliştirilmesi, tarih öğretmenlerinin eğitilmesi ve tarih öğrenimi alanında çalışanların desteklenmesi amaçlanmıştır. Belirlenen tematik alanlar çerçevesinde 2009'a kadar sürdürülen proje kapsamında kültürel çeşitliliğin iyi

yönetişimine ilişkin olarak uzun vadeli bir strateji içeren temel eser niteliğinde “Beyaz Kitap” yayınlanmıştır. Bu üçüncü projenin 2010 yılında yapılan kapanış konferansında devamı niteliğinde olan “Ayıran Sınırlar Olmadan Avrupa için Paylaşılan Tarihler” adı ile yeni bir projeye başlanacağı duyurusu yapılmıştır.

Bu proje, AK'nın kültürlerarası diyalogun ön koşullarının sağlam temellere dayanması için gerekli olan ortak değerlerin ve referansların yaygınlaştırılması üzere geliştirilmiştir. Proje ile ‘birlikte yaşama’ sürecinin öğrenimi ve kültürel gelişime katkıda bulunacak reformların gerçekleştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede ulusal kültür ve tarihin Avrupa bağlamında, Avrupa kültür ve tarihinin de dünya bağlamında konumlandırılması esas alınmıştır. Böylece açık ve verimli bir kültürlerarası diyalog için gerekli olan bilgi ve becerilerin geliştirilmesini mümkün kılmak amaçlanmıştır. Tarih öğretiminin demokratik yurttaşlık eğitiminin ayrılmaz bir parçası olduğunu bir kez daha teyit eden bu projede kültürel çeşitliliğin ve küreselleşmenin, okul müfredatı, eğitim yöntemleri ve özellikle tarih eğitimi üzerinde çok büyük değişikliklere neden olacağı kabul edilmiştir (COE, 2011:1).

Anılan projeler sayesinde özellikle tarih ders kitaplarının içeriğinin önyargılardan temizlenmesi; öğretim programları ve müfredatının modernizasyonu ile öğretmen eğitimleri konularında kaynak üretilmesi mümkün olmuştur. Mezkûr çalışmalar, tarih eğitiminin yeni bir bakış açısı ile ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu yeni anlayışın etkisi tarih eğitime giderek daha çok yön vermiştir. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren tarih öğretiminde ‘Avrupa boyutu’, ‘çokkültürcülük’, ‘öteki imajı’, ‘kültürlerarası diyalog’ ve ‘kültürlerarasılık’ gibi yeni kavramlar üzerinden reformasyona gidilmiştir.

Bu reformasyon doğrultusunda AK üyesi ülkelerde eğitim-öğretim programları yeni ve geniş Avrupa perspektifini yansıtacak şekilde iyileştirilmiştir. Daha sonra tarih öğretiminin işlevsel ve düşünsel boyutunu içeren çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların kapsamının ve amacının anlaşılabilmesi için bu alandaki projelerin incelenmesi gerekmektedir. Bu gerekliliğe dayanan çalışmada AK tarafından tarih eğitimi alanında geliştirilen tavsiye kararları ve ilgili dokümanlar incelenmiştir. Bu analize göre tarih, Avrupa vatandaşlarının eğitimine önemli bir katkı, tarih eğitimi ise demokrasinin geliştirilmesi için etkili bir araç olarak görülmüştür. Bu bağlamda, çalışmanın ilk bölümünde Avrupa’da eğitimde yönelimler ve ortak yanlar konusunda kısaca bilgi verilmesi ve ardından AK'nin tarih eğitimi yaklaşımının ‘Avrupa boyutu’, ‘çokkültürcülük’, ‘öteki imajı’ ve ‘kültürlerarası diyalog’ gibi kavramlar üzerinden

anlatılması amaçlanmıştır. Çalışmanın devamında AK'nin tarih eğitimi vizyonu değerlendirilmiştir.

Avrupa'da Eğitimde Yönelimler Ve Ortak Yanlar

Avrupa kavramı dünyadaki gelişmelere paralel olarak tarihsel algılamalar sayesinde şekillenmiş, Avrupa halkları, imparatorluk ve ulus devlet formlarını deneyimleyerek bugünkü yapısına erişmiştir. Günümüz Avrupası, küresel düzende faaliyet gösteren ulusötesi şirketler, büyük güç blokları ve kitlesel iletişim araçları tarafından şekillendirilmektedir. Bu 'yeni' durum Avrupalı ulus devletleri eğitim dâhil birçok alanda işbirliğine yöneltmiştir. Başlangıçta iç pazarın taleplerini karşılamak üzere atılan adımlar zaman içinde ekonomik hedeflerden ayrı tutularak bütünleşmenin kültürel boyutuna yönelmiştir.

Avrupa'da eğitim konusundaki gelişmeler şüphesiz küresel rekabetin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda resmi dokümanlar iki önemli yaklaşıma işaret etmektedir.⁴ Bu yaklaşımın ilki 1960-1980 yılları arasındaki işbirliğinin ekonomik hedefler doğrultusunda geliştirilmiş olması yönündedir. Diğeri ise 1980 sonrası yaklaşımın eğitimdeki işbirliği faaliyetlerini düşünsel bir boyuta taşıdığına işaret etmektedir. Özellikle 90'lardan itibaren bu alandaki gelişmeler Avrupa fikri ve çıkarları çerçevesinde tanımlanır hale gelmiştir. 1986 tarihli Avrupa Tek Senedi bu geçiş sürecinde bir dönüm noktası olmuştur. Zira bu anlaşma ile 1992 yılına kadar üye ülkeler arasında ortak pazardan tek pazara geçilmesine, ticaret engellerinin tümünün kaldırılmasına ve sermaye ile işgücünün serbest dolaşımına imkân tanınmıştır. Bunlara ilave olarak sosyal ve çevre politikaları ile araştırma ve teknoloji gibi birçok alanda da ortaklığa gidilmiştir. Bu durum özellikle Avrupa Toplulukları (AT) üyesi ülkeler içinde ortak politikaların güçlendirilebilmesi ve yapısal formların uygulanabilmesi için yeni bir süreci beraberinde getirmiştir.⁵

İşgücünün hareketlilik kazanması ve sermayenin serbest dolaşımı AT üyesi ülkelerdeki nüfusun kültürel ve etnik açıdan daha da çeşitlilik kazanmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum geleneksel yapıların zayıflamasına ve emek piyasasında işsizlik gibi sorunların artmasına neden oldu. Bu noktada Avrupa ülkeleri sosyal uyum ve

4 Bu konuda detaylı bilgi için Avrupa Konseyi Rec994 (1984), Rec1346 (1997) ve Rec1111 (1989) No'lu Tavsiye Kararları ile 1957 tarihli Roma ve 1991 tarihli Avrupa Birliği Anlaşmaları'na bakılabilir.

5 Bu bağlamda Tek Avrupa Senedi Avrupa bütünleşmesinde Roma Antlaşması'ndan sonra en önemli adım olarak kabul edilmektedir.

marjinal gruplar arasındaki çatışmaların çözümüne yönelik faaliyetleri hayata geçirmek zorunda kaldılar. Bu faaliyetler “kültürel, dinsel ve ulusal açıdan farklı olan yabancıları dil, laiklik, modernizm, devlet-merkezcilik, batı-merkezli evrenselcilik ve akılcılık yoluyla asimile eden bir yurttaşlık modeli” kapsamında uygulamaya alındı (Kaya, 2014:28). Artan sorunlar karşısında eğitim alanında yapılan ilk uygulamalarda asimilasyon ve entegrasyon hedeflendi (COE, 2008:19). Bu noktada çocuklara buldukları ülkenin dili adetleri ve kültürel normları öğretilerek bu çocukların yaşadıkları topluma kolayca adapte olmaları amaçlandı. Bu uygulamalar bir bakıma “göçmen gruplara ve onların çocuklarına karşı sergilenen dışlayıcı veya çokkültürcülük adı altında sergilenen ‘hoşgörü’ pratikleriydi” (Kaya, 2014:14). Ancak bu politikalar çokyönlü bakış açısı ve kültürlerarası diyalog unsurları içermediği için başarısız oldu (COE, 2008:13-14). Bilgi Üniversitesi, Jean Monnet Avrupa Kültürlerarası Siyaseti Kürsüsü Direktörü Prof. Ayhan Kaya bu konuda aşağıdaki yorumu yapmaktadır:

Uyum süreçlerinin kültürel ve linguistic olana indirildiği günümüzde, sıklıkla pek çok siyasetçinin göçmenlerin ve onların çocuklarının topluma entegre olmadıkları, dil öğrenmek istemedikleri ve kültürel kodları benimsemek istemedikleri şeklinde şikayetleri dile getirdikleri görülmektedir. Hatta öyle ki, yurttaşlık testleri ve uyum testleri gibi uygulamalarda sadece dil, kültür ve tarih gibi alanlarda göçmen kökenli insanların çoğunluk toplumuna ne denli uyum sağladığına bakılmaktadır. Uyum sadece bu mudur? Kültürel ve linguistic düzeyde göçmen kökenli insanlar çoğunluk toplumu tarafından istenilen düzeye geldiklerinde toplumsal, ekonomik ve siyasal açılardan da uyum sağlamış mı olurlar? Böylelikle, toplumda var olan kurumsal ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi köklü sorunların üstesinden gelebilecekler mi? Cevap malesef HAYIR!” (2014:27)

Yukarıdaki görüşü destekler nitelikteki verileri Eurobarometer⁶, Euroclio⁷ ve Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı'nın periyodik olarak yaptırdığı araştırma sonuçlarından elde etmek mümkündür. Bu sonuçlara göre Avrupa'da aşırı milliyetçi ve

6 Eurobarometer, Avrupa Birliği vatandaşlarına çeşitli alanlarda sorular yönelten ve bu yanıtlara göre raporlar hazırlayan, 1973 yılında Avrupa Birliği içinde kurulmuş; Avrupa Komisyonu'na bağlı bir kurumdur.

7 Avrupa Tarih Eğitimcileri Birliği Derneği, Avrupa ve Avrupa'nın yakın coğrafyasındaki ülkelerle çok perspektifliliğe ve insan haklarına saygıya dayalı ortak bir tarih eğitimi anlayışı oluşturmaya çalışan Lahey merkezli bir sivil toplum kuruluşudur.

ırkçı faaliyetlerde son yıllarda ciddi bir artış gözlenmektedir. Bu durum Avrupa halkları (içinde ve) arasında sosyal uyumu imkânsız hale getirmektedir. Bu noktada okullardaki temel eğitim faaliyetlerine işlevsel bir anlam yüklenmektedir. Bu süreçte gençleri, Avrupa (Toplulukları) Birliği'nin ekonomik ve sosyal gelişimine ve Avrupa Tek Senedi'nde olan hedefe, Avrupa'nın birliği yolunda rol oynamaları için hazırlamak temel eğitim faaliyetlerine düşmektedir. Zira yeni Avrupa, coğrafi ve siyasi tanımların dışında entelektüel bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸ Yeni Avrupa'nın oluşturulabilmesi özeleştiriyeye dayalı, özgürlük, barış, hukuk, refah, çeşitlilik ve dayanışma temelleri üzerine kurulu ortak bir Avrupa vizyonu geliştirilmesi şartına bağlıdır (Ash, 2007:1). Bu nedenle eğitimdeki hedefler gençlerin bakış açısını bu vizyon doğrultusunda geliştirmek üzere yapılandırılmıştır. Bu kapsamda gerek okullar bir forum olarak, gerek öğretmenler bir rehber olarak ve gerek ders kitapları önemli bir eğitim girdisi olarak bu vizyon doğrultusunda şekillendirilmeye başlanmıştır.

Bu çerçevede Avrupa'da, 1950'lerden itibaren ders kitaplarının ön yargı ve yanlış kanılardan arındırılmasına; 1990'lardan itibaren yeni bir Avrupa kurgusunun başlatılmasına ve 2000'lerden itibaren tek Avrupa'nın oluşturulmasına yönelik projeler gündeme alınmıştır. Bu projeler ile gençlerde Avrupa kimliği olgusunun güçlendirilmesi, Avrupa halkının gelişiminin temelini oluşturacak olan demokrasi, sosyal adalet ve insan hakları üzerinde kurulu olan Avrupa medeniyetinin temelini güçlendirilmesi, AT ve AK üyesi devletler hakkındaki tarihsel, kültürel, ekonomik ve sosyal içerikli bilgilerin paylaşımı ile ortak bir ekonomik ve sosyal alanın yaratacağı olanak ve zorluklara karşı duyarlılığın artırılması hedeflenmiştir. Bu noktada okullar, eğitimciler, ders kitapları ve politika yapıcıların hemfikir olmasına çalışılmıştır. Zira ortaklaşa geliştirilecek tüm projelerin işbirliğine dönüşmesi ve hedefine ulaşması için bu fikir birliğine ihtiyaç duyulmuştur. Süreç geniş bir Avrupa'nın tanımlanmasında etnik, linguistik, dini ve sosyal farklılıklara dayanan niteliklerin kabul görmesine olanak sağlamıştır. Böylece, önce "Eğitimde Avrupa Boyutu" projesi (COE, 1989) daha sonra sırasıyla "Avrupa için İlk ve Ortaöğretim", "Yeni Avrupa'da Tarih Öğretimi", "Avrupa Vatandaşları için Dil Öğrenimi" ve "Avrupa'da Yükseköğretime Erişim" projeleri doğrultusunda çalışmalar başlatılmıştır (COE, 1997B).

⁸ Avrupa tanımlamasında entelektüel kavramı Eric Hobsbawm tarafından kullanılmıştır. Coğrafi anlamı haricinde Avrupa denildiğinde akla ilk gelen birlik Avrupasıdır. Aslında nevi şahsına münhasır (sui generis) ulusüstü bir örgüt olan Avrupa Birliği, ulus devletlerin egemenliklerinin bir kısmını AB'ye devretmeleri ile kurulmuştur.

Bütünleşmenin kültürel boyutu AB kurumları tarafından da dikkate alınmıştır. Maastricht Antlaşması (1991) ile eğitim alanında o ana kadar gelinen nokta yasal hale getirilmiştir. Bu anlaşma ile eğitimde Avrupa boyutunun geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu karar doğrultusunda birlik üyesi ülkelerde eğitim-öğretim programları yeni ve geniş Avrupa perspektifini yansıtacak şekilde iyileştirilmiştir. AB ilk olarak yükseköğretim ve mesleki eğitim konularında Socrates ve Leonardo da Vinci programlarını hayata geçirmiştir. Bu programlar mesleki eğitimin önemine ilişkin faaliyetleri içeren, diploma ve derecelerin ulus-ötesi tanınabilirliğine ve yabancı dil eğitiminin teşvikine imkân veren programlardır. Daha sonra “Hayat Boyu Öğrenme ve Gençlik Programları” projesi gündeme alınmıştır. Bu proje, bir önceki dönem programlarının yerini alan bir çatı program niteliindedir. Program, 2007-2013 döneminde uygulanmak üzere, hayat boyu öğrenme marifetiyle AB’yi tam sosyal uyuma ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya sahip ileri bir bilgi toplumu haline getirmeye katkı sağlamak için oluşturulmuştur. Proje, 2014 yılında Erasmus+ adı ile güncellenmiştir.⁹ Erasmus+ Programı ile öncekinden farklı olarak her yaş ve kesimden bireyler ile her düzeyden kurum ve kuruluşlara eğitim, öğretim, gençlik ve spor alanlarında destek sağlanması planlanmıştır. 2014-2020 yılları arasında uygulanması planlanan program kapsamında kişilere, yaş ve eğitim geçmişlerine bakılmaksızın yeni beceriler kazandırılması, onların kişisel gelişimlerinin güçlendirilmesi ve istihdam olanaklarının artırılması amaçlanmıştır. Program kapsamında ayrıca bireysel yeteneklerin ve istihdam edilebilirliğin artırılmasının yanı sıra eğitim, öğretim ve gençlik faaliyetlerinin modernize edilmesi de hedeflenmiştir.

Bu faaliyetler çerçevesinde 4 milyondan fazla kişiye, eğitim, öğretim, iş tecrübesi ve gönüllü çalışma faaliyetleri altında hareketlilik fırsatı ile eğitim, öğretim ve gençlik çalışmaları yürüten kurum ve kuruluşlara bu alanlarda günümüzde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik ortaklık kurma fırsatları sunulmaktadır. Bu program ile aynı zamanda spor alanında karşılaşılmakta olan şike, doping, şiddet ve ırkçılık gibi sorunların çözümüne de katkı sunulması amaçlanmaktadır. Bu programlar sayesinde yükseköğretimde hareketliliğin sağlanması, ortak pilot projeler ile ulus-ötesi girişimlerin desteklenmesi, eğitim alanında bilgi paylaşımının ve bu alanda karşılaştırmalı çalışmaların yapılması söz konusudur.

⁹ Programa ayrılmış olan bütçe 14.7 milyar Avro’dur.

Yukarıda bahsedilen hedeflerin ulaşılabilir olması amacıyla AB Avrupa Toplulukları Komisyonu tarafından kültür programları da geliştirilmiştir. Bu programlar kültür alanında çalışanların sınırlararası hareketliliğini artırmak, kültürel ve sanatsal çıktılarını Avrupa içinde dolaşımını özendirmek ve kültürler arası diyalogu geliştirmek üzere geliştirilmiştir. Bu alanda başlıca çalışmalar, kültürel kuruluş ve organizasyonların birlikte çalışmalarını teşvik etmeyi amaçlayan *Avrupa Kültür Programı*; Avrupa kültürlerinin zenginlik ve çeşitliliğine vurgu yapmayı, çeşitli ülkelerden insanları bir araya getirerek birbirlerini ve karşılıklı olarak kültürlerini anlamalarını sağlamayı ve Avrupa vatandaşlığı duygusunu geliştirmeyi amaçlayan *Avrupa Kültür Başkentleri Projesi*; mimari, edebiyat, müzik ve kültür mirası alanlarında faaliyet gösteren organizasyonlara destek sağlayan *AB Kültür Ödülü Programı*; Avrupa kültür mozağının anlaşılması için faaliyetlerde bulunan ve kültür mirasının korunması gereğine vurgu yapan *Avrupa Miras Günleri Programı*; tarih sit alanlarının Avrupa boyutunda tanıtılmasını, ulaşılabilir olmalarını ve desteklenmesini amaçlayan *Avrupa Miras Etiketleri Programı*; sanatçılara ve kültür profesyonellerine yeni deneyim ve bilgileri paylaşma fırsatları sunmayı amaçlayan *Sanatçı Hareketliliği Programı* ile kültür projeleri için hibe programlarıdır.

1990'larda AB eğitim politikasına paralel geliştirilen ve yükseköğretimde Avrupalılaşmayı hedefleyen ayrı bir süreç de başlatılmıştır. Bologna Süreci¹⁰ adı verilen bu süreç Avrupa'da akademik konularda standartlar geliştirmek ve ayrılıkları en aza indirgeyerek eğitim sistemlerini bağdaştırmak ve birbiriyle tam uyumlu bir yükseköğrenim alanı yaratmak amacıyla oluşturulmuş bir programdır. Süreç, resmi olarak, 1999 yılında 29 ülkenin imzalamış olduğu Bologna Deklarasyonu ile başlamıştır. Bologna Deklarasyonu'nda belirtildiği üzere Bologna Süreci uluslararası bir işbirliğidir. Dolayısıyla, bu işbirliği farklı üye ülkeleri bir araya getiren ve karşılıklı güvenle devam eden gönüllü bir formata sahiptir.¹¹ Bu süreçte var olan sistemlerin ortak bir paydada buluşturulması öngörülmüştür. Böylece kurumlar arası hareketlilik, müfredatların geliştirilmesi, derecelerin tanınması, stratejik planlama ve tanınmayı sağlamak için ortak öğretim süreleri oluşturulması gibi bir dizi yenilik söz konusu

¹⁰ İtalya'nın Bologna kentinde bulunan Bologna Üniversitesi'nde yürütülen bir dizi görüşmenin ardından ortaya atıldığı için bu adla anılmaktadır.

¹¹ Bologna Süreci'nin tek yasal belgesi 1997 Avrupa Konseyi / UNESCO Lizbon Tanıma Sözleşmesidir.

olmuştur. Bu bağlamda dünyaya açık, diğer bölgelerle rekabet halinde ve işbirliği yapılan bir Avrupa alanının yaratılmasına yönelik ilkeler hayata geçirilmiştir.¹²

Sonuç olarak Avrupa'da 1950-1980 yılları arasında mesleki eğitimin önemi ve geliştirilmesine yönelik çalışmalara öncelik verilirken, 1980-2000 yılları arası süreçte eğitimin Avrupa boyutunun geliştirilmesine odaklanılmıştır. 2000li yıllardan itibaren eğitimin düşünsel boyutu üzerinde durulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, ulusal anlayıştan Avrupalılık bilincine doğru bir açılım yapılmış, yeni Avrupa entelektüel, kültürel, sosyal ve teknik boyutlar üzerine yapılandırılmıştır. Bir başka deyişle eğitim Avrupa'da yalnızca kişisel gelişimi destekleyen ve geniş bir bilgi temeli sağlayarak gençleri emek piyasasına hazırlayan bir vasıta olarak görülmemiş, çok kültürlü Avrupa'da gençlerin demokratik yaşamı destekleyen değerleri anlamasını ve edinmesini sağlayan oldukça önemli bir araç olarak kabul edilmiştir (COE, 2007 ve 2012). AK'nin eğitim konusundaki tavsiyeleri de demokrasi ve insan haklarının pekiştirilmesi yönündedir. Bu konu AK belgelerinde kültürlerarası bilgi birikiminin öğrenilmesi ve öğretilmesi gereken hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa Konseyi'nin Tarih Eğitimi Yaklaşımı

AK kurulduğu tarihten sadece birkaç yıl sonra tarih ve tarih öğretimi alanında faaliyetlerine başladı. Bu konudaki ilk adım 1952 yılında tarih ve coğrafya ders kitaplarının revize edilmesi hususunda atıldı (COE, 1952). Özellikle tarih kitapları milli anlatı dolayısıyla diğer milletlere karşı abartılı ve önyargılı yaklaşımları içermekteydi. Ayrıca siyasetçilerin kendi faaliyetlerini meşrulaştırmak amacıyla geçmişe gönderme yapmaları milli tarih derslerini ve kitaplarını öznel hale getirmişti. Dolayısıyla milletler ve kültürler arasında nefret söylemi kaçınılmaz hale gelmişti. Kıtanın "ortak kültürel mirası" ve bununla bağlantılı kültürlerarası öğrenime olan gereksiniminin vurgulanması üzere 1954 yılında Avrupalı devletler tarafından Avrupa Kültür Sözleşmesi imzalandı (COE, 1954). Bu belge, tarihsel ve kültürel eğitimin gereksinimi ilk defa dile getirmesi bakımından önemli bir adımdı (COE, 2008:14).

Bu doğrultuda Avrupa'da 1950-1980 yılları arasında tarih ders kitapları ve müfredatlarının revizesine ve geliştirilmesine yönelik çalışmalara öncelik verildiği izlenmiştir. Ancak 1980'lerden itibaren modern tarih ile modernlik öncesi tarih öğretimi

¹² Monako ve San Marino bu sürece katılmayan Avrupa Konseyi üyeleridir. Avrupa Birliği üyelerinin tümü sürece dâhildir. Günümüz itibarıyla Bologna Süreci, 48 ülkenin üye olduğu geniş bir alana yayılmıştır.

arasındaki denge değişmeye başlamıştır. Zira 1980'lerin sonu Avrupa'nın siyasi yapısını baştan aşağı değiştiren olaylara sahne olmuştur. Berlin Duvarı'nın yıkılması, iki Almanya'nın birleşmesi, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet denetiminden kurtulmaları ve demokratikleşmeleri, Sovyetler Birliği'nin çözülmesi 1990'lı yıllara damgasını vurmuştur. Bu olayların yarattığı konjonktür, sosyal ve politik alanlarda 'yeni Avrupa' kavramının geliştirilmesine yönelik çalışmalara neden olmuştur. Bu çerçevede Avrupa'da tarih ve tarih öğretimine yönelik çalışmalarda yakın ve çağdaş tarih üzerinde yoğunlaşılması, disiplinler arası tarihin benimsenmesi ve milli tarihten ziyade Avrupa ve Dünya tarihine yer verilmesi gibi yönelimler gündeme alınmıştır (Stradling, 2003:3-16).

Bu kapsamda 20. yüzyılı şekillendiren etkenler, olaylar, hareketler ve Avrupa'nın günümüzde karşı karşıya olduğu çatışma ve zorluklar değerlendirmeye alınmıştır. Temel amaç geçmişte yaşanan bu vakaların tarihsel köklerinin anlaşılması ve öğrencilerin gelecekte yaşamak istedikleri Avrupa'yı tasavvur edebilmeleri yönündedir. Bu bağlamda hazırlanan öğretim materyalleri ile tarihsel bilgi ve yorumların kavranmasına yönelik beceriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Hazırlanan materyallerin içeriğinde öğrencilerin tarih yorumlarında taraflı bilgi, önyargı ve hataları ayırt edebilmelerine yönelik örnek ve öneriler de sunulmuştur. Disiplinler arası ve Avrupalı bir yaklaşım benimseyen bu çalışmalarda sosyal, bilimsel, kültürel ve sözlü tarih bakışının önemine de vurgu yapılmıştır. Benzer şekilde, projeler yeni teknolojilerden sinemaya, kadın tarihinden arşiv ve müzelere kadar geniş bir yelpazede konu ve kaynak kullanarak tarih öğretmeyi desteklemiş ve insanlığa karşı suçları önlemede hayati bir önem atfettiği 'remembrance' (anma) konseptini geliştirmiştir. Kısaca bu süreç tarih eğitiminde Avrupa boyutunun geliştirilmesi odaklı olmuştur. Bu husus AK Parlamenterler Asamblesi'nin Avrupa Tarihine ve Avrupa Tarihini Öğrenmeye İlişkin 1283 Sayılı Tavsiye Kararı'nda şöyle dile getirilmiştir:

Tüm siyasal sistemler tarihi kendi amaçları doğrultusunda kullanmışlardır. Yurttaşların amaçlara alet edilmemiş bir tarih öğrenmeye hakkı vardır. Tarih bilinci bütün gençlerin eğitiminde temel bir unsur olmalıdır[...] Tarih öğretiminin ders konusu çok açık olmalıdır. Toplumların bütün yönlerine (siyasal tarihin yanı sıra toplumsal ve kültürel tarihe) yer verilmelidir. Kadınların rolünü gereğince takdir etmelidir. Yerel ve ulusal (ama milliyetçilikten uzak) tarihin yanı sıra azınlıkların tarihi de öğretilmelidir[...] Ders programlarında bütün Avrupa'nın

tarihine, başlıca siyasal ve ekonomik olaylara, Avrupa kimliğini şekillendirmiş olan felsefi ve kültürel akımlara yer verilmelidir (COE, 1996:1-3).

Avrupa Kültür Sözleşmesi'nin imzalanmasından 10 yıl kadar sonra "Avrupalılık bilincine" vurgu yapması bakımından önemli sayılan bir diğer tavsiye kararı kabul edilmiştir. İlk ve Orta dereceli Okullarda Yurttaşlık ve Avrupalılık Eğitimi başlığı altında yayınlanan bu kararda "yurttaşlık kavramının sadece kendi ülkesi ile sınırlı olmadığı bu kavramın aynı zamanda Avrupa vatandaşlığı anlamını da içerdiği" vurgulanmıştır (COE, 1964). Bu kavram AK tarafından "başkalarıyla birlikte topluluğun kültürel, sosyal ve ekonomik yaşamına katılma hakkı ve aslında sorumluluğu" olarak tanımlanmıştır ve "vatandaşlığa erişimin kanuni ve yasal olduğu kadar eğitimsel bir sorumluluk" olduğunun da altı çizilmiştir (COE, 2008:28). Bu eğitimin sınırları ve kapsamı hakkında AK tarafından 2008 yılında yayınlanan Kültürlerarası Diyalog için Beyaz Kitap isimli çalışmada şu ifadeler yer verilmiştir:

Demokratik vatandaşlık eğitimi, serbest, hoşgörülü, adil, açık ve kapsayıcı bir toplum, sosyal uyum, karşılıklı anlayış, kültürlerarası ve dinlerarası diyalog ve dayanışma ile kadın-erkek eşitliğinin temelidir. Bu eğitim, mesleki eğitim, aile ve ilgili topluluklar hakkında eğitim dâhil bütün temel eğitim, yaygın veya informal eğitim etkinliklerini içermekte, bireyin başkalarına saygılı, etkin ve sorumlu bir vatandaş olarak davranmasını sağlamaktadır. Demokratik vatandaşlık eğitimi, diğerlerinin yanı sıra, yurttaşlık bilgisi, tarih, siyaset ve insan hakları eğitimi, toplumlardaki küresel içerik ve kültürel miras hakkındaki eğitimi içermektedir. Söz konusu eğitim, çok disiplinli yaklaşımları teşvik etmekte ve bilgi, beceri ve davranışları - özellikle kültürel açıdan çeşitli olan toplumlarda yaşamak için gerekli olan düşünce ve öz eleştiri eğilimi için kapasite - elde etmeyi bir araya getirmektedir (COE, 2008:29).

Yukarıdaki paragraftan anlaşılacağı üzere birlikte yaşamamanın temel şartı demokrasidir. Sosyal uyumu sağlamak için demokratik vatandaşlık eğitimi önemli bir enstrüman olarak görülmektedir. Bu eğitim siyaset ve tarih alanını da kapsamaktadır. Özellikle tarih bilincinin 'önemli bir yurttaşlık becerisi' olduğunun altı çizilmekte ve 'bu bilinçten yoksun olan bireyin siyasal ve diğer yönlendirmelere karşı zayıf olacağı' kanaati dile getirilmektedir. Bu noktada AK, "eğitim kurumları ve eğitim faaliyetlerinde yer alan bütün ilgili tarafları tarih öğrenimi ve öğretiminin Bakanlar Komitesi'nin tarih eğitimi konusundaki tavsiyelerini takip etmesini sağlamaya ve yalnızca kendi ülkesi

üzerinde odaklanmayıp diğer ülkelerin kültürlerin tarihinin ve başkalarının bizim toplumumuza nasıl baktıklarının öğrenilmesini de içermesini temin etmeye aynı zamanda AK'nin temel değerlerine saygıya özen göstermesini ve insan hakları eğitimi boyutunu içermesini garanti altına almaya davet etmektedir" (COE 2008:43).

Bu bağlamda tarih ve tarih eğitimi AK tarafından çoğulcu demokrasinin ve insan hakları ile temel özgürlüklerin korunması istikametinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu husus AK belgelerinde şu şekilde belirtilmektedir:

[...] Tarihin günümüz Avrupa'sında oynayacağı kilit bir siyasal rolü vardır. Bireyler arasında ve Avrupa halkları arasında daha fazla anlayış, hoşgörü ve güvene katkıda bulunabileceği gibi, bir ayrılık, şiddet ve hoşgörüsüzlük gücü haline de gelebilir (COE 1996:1).

O nedenle tarih öğretimi çatışma bölgelerinde ve çatışma sonrası bölgelerde barış ve uzlaşmayı; göç, muhaceret ve değişen demografik durumlarla baş etmede de hoşgörüyü ve anlayışı destekleyen bir araç olabilir (COE 2009:1).

Farklı tarihlerde tarih öğretiminin fonksiyonuna yapılan bu vurgu dolayısıyla denilebilir ki AK'nin bu söylemi aktif, sorumlu ve demokratik vatandaş profiline öne çıkarılmasını sağlamak üzerinedir. Bu nedenle ilgili tüm çalışmalar, farklı kültürlerle sahip gruplar arasında kültürel çeşitliliği, karşılıklı anlayışı ve saygıyı teşvik etmek ve sosyal bağlılık ile demokratik güvenliği tesis etmek üzere hazırlanmıştır. Böylece eğitim politikalarıyla ilgili tartışma ortamının geliştirilebilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda Avrupa tarihinin öğretimini teşvik etmek üzere eğitimin gelecekteki rolü ve amaçları;

- Tüm bireylerin potansiyellerini gerçekleştirerek yaşam boyu karşılaştıkları hızlı sosyal ve teknolojik değişimlere, yeni iş modellerine, bilgi toplumun beraberinde getirdiği güçlülere güven, sorumluluk ve hayal gücü ile ayak uydurmalarını sağlamak,
- Genç insanların ve yetişkinlerin aktif ve kendi başına hareket edebilen, hukuk ve insan haklarının temel değerleriyle barışık, tahammülsüzlük ve şiddeti reddeden birer birey olmalarına yardımcı olmak,
- Önemli sosyal problemlerin çözümünde yer alan paydaşlarla işbirliğine girilmesini kolaylaştırmak,

- Avrupa halkları arasında anlayış ve güven tesis ederek farklılıklara saygı duyulmasını ve hem kendi ülkelerinde hem de diğer ülkelerle uyum içerisinde yaşamalarını teşvik etmek,
- Demokratik, barışçıl, hoşgörülü, şefkatli ve dinamik Avrupa'nın inşa edilmesi üzere belirlenmiştir.

Bu amaçlar, AK'nın 2001 yılında yayınladığı Yirmibirinci Yüzyıl Avrupa'sında Tarih Öğretimi Üstüne Tavsiye Kararı'nda şu şekilde belirtilmektedir:

- Sorumlu ve etkin bir yurttaşın yetiştirilmesinde ve her türlü ayrılıklara saygı yaklaşımın geliştirilmesinde –ulusal kimlik ve hoşgörü ilkeleri üstüne kurulu bir saygı anlayışı- en önemli yeri tutuyor olması;
- Halklar arasında uzlaşma, birbirini anlama ve tanımada, karşılıklı güvende belirleyici bir unsur olması;
- Hoş görü, karşılıklı anlayış, insan hakları ve demokrasi gibi temel değerlerin yaygınlaştırılmasında önemli bir rol oynaması;
- Çatışan giderek dramatik özellikleri de içinde ayrı yanlarıyla zenginleşen, ortak tarihsel ve kültürel mirasa dayalı Avrupa'nın özgür iradeyle inşasının temel öğelerden birini oluşturması;
- Bütünsel bakış açısı içinde, karşılıklı anlayış ve güven yaklaşımı çerçevesinde toplumların barışçıl gelişmelerinin yanı sıra gençlerin Avrupa'nın inşasında etkin biçimde katılmaları hedefiyle onların geliştirilmeleri ve ilerletilmelerine doğrudan katılan bir eğitim politikasında yer almak;
- Diyalog, tarihsel olguları araştırma, özellikle ihtilafli ve duyarlı konularda çok bakış açılı ve açık bir tartışma aracılığıyla öğrencilerde sunulan bilgileri eleştirel ve sorumlu bir yaklaşımla inceleme ve yorumlamayı sağlayacak zihinsel yetkinlik geliştirilmesini olanaklı kılmaktır.

Tarih öğretiminin amaçları Kültürlerarası Diyalog ve Tarih Öğretiminde Öteki İmajı üstüne 2011 yılında yayınlanan Tavsiye Kararı'nda da diğer dokümanlardakine benzer şekilde belirtilmektedir:

- Günümüz Avrupa toplumlarının çok büyük kültürel çeşitliliğiyle ilgili farkındalığın ve bu toplumların büyük çeşitlilik içeren kültürel miraslarına karşı duyarlılığın arttırılması;

- Tarihin ve özellikle de kültürlerarası ilişkiler tarihinin analizinde birden çok bakış açılı bir yaklaşımın geliştirilmesi;
- Geleceğin yurttaşlarının, nasıl gelişecekleri çoğu kez önceden kestirilemeyen veya beklenmeyen karmaşık, değişken bağlamlarda, “birlikte yaşama”ya, tamamen bilgiyle donatılmış bir şekilde onay vermelerinin sağlanmasıdır.

On yıl ara ile yayınlanan her iki belgeden de okunacağı üzere AK yayınladığı tavsiye kararlarında tarih eğitiminin işlevsel ve düşünsel boyutuna dikkat çekmektedir. Bu kapsamda kimlik oluşturmada tarih yorumunun ve hafızanın rolü, ikinci dünya savaşındaki rollerle yüzleşme, ön yargı ve efsanelerin tarih üzerinde devam eden etkisi, ideolojiden etkilenen tarihi güncelleme önemi ve Avrupa halkları arasında saygı ve toleransı artırmada tarihin rolü gibi konuların ele alınması öncelikli kabul edilmektedir. Avrupa'nın insan hakları ve demokrasi alanlarında ilerleyebilmesi için geçmişe bakmanın ve geçmişle yüzleşmenin gerekliliğine ve önemine vurgu yapılmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken bir diğer konu da orta dereceli okullarda yakın tarih öğretiminin içeriği ve önemi üzerinedir. Siyasi aktörler tarafından da kullanılan 20. yüzyıl Avrupa'sını oluşturan olayların, hareketlerin ve dengelerin gençler tarafından anlaşılmasını sağlamak üzere kaynak oluşturulması ve yeni projeler geliştirilmesi önemlidir. Böylece hassas ve tartışmalı konularla ve bu süreçte karşılaşılabilecek diğer güçlüklerle mücadele edilmesi mümkün kılınmıştır. Bu husus AK Bakanlar Komitesi 21. yüzyıl Avrupası'nda tarih eğitimi hakkındaki Tavsiye Kararı'nda şu şekilde dile getirilmektedir:

[...] Tarih eğitimi Yahudi Soykırımının, soykırımların ve insanlığa karşı işlenen diğer suçların etnik temizliğin ve geniş kapsamlı insan hakları ihlallerinin tekrarlanmasını ya da inkârını önlemede geçmişin yaralarını sarmada ve AK'nin özellikle kendisini adanmış olduğu temel değerleri ilerletmede yararlıdır. İnsanlar arasında uzlaşma tanıma anlayış ve karşılıklı güvende belirleyici bir faktördür. Demokratik bir Avrupa'da tarih eğitimi sorumlu ve etkin vatandaşlar yetiştirmede ulusal kimlik anlayışı ve hoşgörü prensiplerine dayalı olarak tüm farklılıklar için saygıyı geliştirmede hayati bir yer işgal etmelidir. Tarih eğitimi ideolojik manipülasyon ve propaganda amacı olmamalı hoşgörüsüz ve aşırı milliyetçi yabancı düşmanı ırkçı ya da antisemitik fikirlerin yayılması için kullanılmamalıdır. Tarihsel araştırma ve okullarda öğretildiği şekilde tarih eğer tarihin suistimaline izin veriyor ya da teşvik ediyorsa hiçbir şekilde ve hiçbir

amaçla AK'nin temel değerleriyle ve mevzuatıyla bağdaşamaz. Tarih eğitimi tarih müfredatında Avrupa'nın tarihsel gelişimi süresince farklı ülkeler dinler ve düşünce ekolleri arasındaki karşılıklı olumlu etkileşimlerin altı çizilmek suretiyle önyargı ve basmakalıp tiplerin ortadan kaldırılmasını ve ayrıca tarihsel gerçeklerin inkârından tahrifinden atlanmasından bilgisizlikten ya da ideolojik araçlar için kullanılmasından kaynaklansın ya da kaynaklanmasın tarihin kötüye kullanılmasının eleştirel gözle araştırılmasını içermelidir (COE 2008:29-30).

Tavsiye kararlarında açıkça belirtildiği üzere tarih ve tarih öğretimi, "barışın inşası ve çatışmaların sonlandırılmasında ayıran değil birleştiren bir unsur olabileceği için" Avrupa Konseyi açısından çok önemli görülmektedir. Bu bağlamda AK'nin 2009 yılında yayınladığı Çatışma ve Çatışma Sonrası Bölgelerde Tarih Öğretimi başlıklı 1880 No'lu Tavsiye Kararı radikal niteliktedir. Zira bu kararda AK tarafından ilk kez "tarih öğretimi alanında Avrupa Birliği ile işbirliğinin geliştirilmesi ve AB'nin bu alandaki çalışmalar için ayırdığı bütçeden istifade edilmesi gerektiği" tavsiyesi dile getirilmiştir¹³ (Rec1880-2009; M:22.4).

Bu radikal husus Tarih Öğretiminde Kültürlerarası Diyalog ve Öteki'nin Görüntüsüne İlişkin Tavsiye Kararı'nda bir adım daha ileri götürülmüş ve tarih öğretiminde reform yapılmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir (COE, 2011). Bu bağlamda karar metninde "kültürel çeşitliliğin ve küreselleşmenin, okul müfredatı, eğitim yöntemleri ve özellikle tarih eğitimi üzerinde çok büyük değişikliklere neden olacağı bilinci" dile getirilmiştir. Tarih öğretiminde kültürel gelişime katkıda bulunacak şekilde reform yaklaşımları ilgili karar metninde şu şekilde dile getirilmiştir:

- [...] çoğu AK üyesi ülkenin kamuoyunda tarih konusuna karşı giderek artan ilgi göz önüne alınarak, tarih öğretimine müfredat programlarında hak ettiği önemin verilmesi;
- Okullarda tarih öğretiminin sadece kendi içinde bir amaç değil, tarihin yaşam boyunca öğrenilmesi için sağlam temeller oluşturmanın bir vasıtası olarak düşünülmesi;

¹³ İng: 22.4. The Assembly recommends that the Committee of Ministers:enhance co-operation with the European Union within the framework of joint programmes and projects in the area of history teaching and make the best possible use of European Union funds where appropriate.

- Tarih öğretimiyle ilgili olarak girişilecek herhangi bir reform sürecinde değerlendirme ve izleme yapılması;
- Gerek zorunlu eğitim boyunca gerekse yaşam boyu diğer eğitim sırasında tarih öğretimi konusunda salt okul eğitiminin ötesinde yardımcı olan tüm paydaşların ve kurumların teşvik edilmesi ve bunlarla işbirliğinin arttırılması;
- Okullar, tarih müzeleri, yayınevleri (kitap ve dergi), odyovizüel medya (televizyon, radyo vb.), kültür merkezleri, kamuya ait yerel veya bölgesel kültür daireleri, sivil toplum kuruluşları, kütüphaneler, kayıt merkezleri ve ilgili diğer kültür kurumları arasında ortak projelerin, girişimlerin, etkinlik ve düşünce oluşumlarının geliştirilmesine yardımcı olunması.

AK tarafından yayınlanan ve üye ülkelere gönderilen bu metin, bundan on yıl önce yayınlanan tavsiye kararından gerek eğitim yaklaşımı gerek tarih kitapları ve öğretim malzemeleri konularında farklılıklar içermektedir. Bu kapsamda günümüzün çok kültürlü ortamlarında mevcut çok büyük çeşitlilik ve ele alınması gereken çok sayıda 'ötekinin tarihleri' göz önüne alındığında, gelecekte tarih öğretimiyle ilgili olarak yapılacak reformlarla bağlantılı olarak yerel, bölgesel, Avrupa ve uluslararası düzeylere ilişkin tarih bilgilerinin edinilmesiyle diğerlerinin tarihinin ve kültürlerinin yaşam boyu keşfedilmesi ve bu konuda bilgi edinilmesine ilişkin becerilerin edinilmesi arasında daima mümkün olan en iyi dengenin aranması gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte bilgi ve becerilerin edinilmesinde, projeler, bireysel veya ortak araştırmalar, sınıfta yapılan münazaralar, saha araştırmaları, kompozisyon yazma, konuyla ilgili temel tanıklarla mülakatlar ve teknik koşulların uygun olması halinde, diğer okullarla uluslararası temas kurulması gibi aktif ve etkileşimli bir öğretim yaklaşımının uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca tarih, edebiyat, felsefe, dil, bilim ve teknoloji, sosyal bilimler ve ekonomi öğretimi ve gerekiyorsa dini eğitim arasında ve genelde demokratik yurttaşlık eğitimine katkıda bulunan bütün faaliyetler arasında disiplinler arası işbirliğinin teşvik edilmesinin altı çizilmiştir. Bu metindeki bir diğer farklı ve ilginç nokta da AK'nın tarih öğretiminin mesleki ve teknik eğitimle entegre edilmesine dikkat edilmesine ilişkin tavsiyesidir. Ancak konuyla ilgili bir ayrıntıya girilmemiştir. Bu konu Kültürlerarası Diyalog için Beyaz Kitap'ta demokratik vatandaşlık eğitimi ile ilişkilendirilmiştir.

AK, tarih kitapları ve öğretim malzemeleri konusunda aktif ve etkileşimli eğitimin sağlanması için, tarih ders kitapları ve öğretim malzemelerinin genelde uygun bir

konuma, işleve, içeriğe ve yapıya sahip olması ve mümkün olduğu kadar çeşitlilik içeren çoğulcu bir yaklaşımla hazırlanması; bunların kültürel çeşitliliğe yakından duyarlı ekiplerce tasarlanması ve farklı kültürel geçmişleri olan yazarlarla dikkatle istişare edilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Küreselleşmenin tarih eğitimindeki sonuçlarının göz önüne alınabilmesi için uluslararası boyuta ilk kez dikkat çeken bu karar metninde Avrupa gibi karmaşık ve sürekli değişen sosyal ve kültürel bir ortamda tarihin yaşam boyu öğretilmesi ve öğrenilmesine katkıda bulunan tüm kurumların seferber edilmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir. Bunu gerçekleştirebilmek üzere ilgili karar metninde aşağıdaki tavsiyelere yer verilmiştir:

- Kültürlerarası iletişimin eğitim yoluyla güçlendirilmesi amacıyla yeni öğretim yöntemlerinin geliştirilmesini desteklemek;
- Uygun yöntemlerle, öğretmen değişim programlarını ve uluslararası ağların ve özellikle de Avrupa öğretmen dernekleri, tarih müzeleri, dernekler ve tarih üzerinde odaklanan diğer kurumlardan oluşan ağlar oluşturulmasını desteklemek;
- Okulları, özellikle de yeni teknolojilerin sunduğu olanaklardan yararlanarak, tarih öğretimiyle ilgili okullar veya sınıflar arası uluslararası projeler gerçekleştirmeye teşvik etmek;
- Her bir üye devlette tarih öğretmenleri için Avrupa düzeyinde veya uluslararası düzeyde “kültürlerarası” tarih seminerleri düzenlemeye teşvik etmek;
- Tarih öğretmenlerini Avrupa düzeyinde veya uluslararası kurslara devam etmeye veya bunlara katkı sağlamaya teşvik etmek ve yardımcı olmak tavsiye edilmiştir.

AK'nin 2011 tarihli Tarih Öğretiminde Kültürlerarası Diyalog ve 'Öteki'nin Görüntüsüne İlişkin Tavsiye Kararı, tarih disiplininin yaşam boyu eğitim kapsamında ele alınması, aktif ve etkileşimli eğitimin sağlanması için tarih ders kitapları ve öğretim malzemeleri geliştirilmesi ile bu alanda hizmet veren tüm paydaşlar ve kurumların teşvik edilmesi ve bunlarla işbirliğinin artırılmasına yönelik ihtiyacı dile getirmesi bakımından önem taşımaktadır. Burada AK'nin tarih öğretimi kapsamında hem gençleri hem de orta yaş ve üzerini hedef kitlesine aldığı varsayılabilir. Bu çerçevede insan haklarının, temel özgürlüklerinin, çoğulcu demokrasinin korunması ve Avrupa toplumunun karşısına çıkan büyük güçlükleri aşmak için ortak çözümlerin aranması ile Avrupa kimliği bilincinin geliştirilmesi mümkün olabileceği düşünülmektedir. Ancak tarih

ve tarih öğretimi alanında bir ortaklığa gidilmesi imkân dâhilinde görülmemektedir. Bunun birincil sebebi politiktir. Zira AK üyesi devletlerin çoğunda hâkim olan tarih yaklaşımı milli tarih eksensidir ve politikacıların bu yaklaşımı kendi söylemlerinde kullandığı bilinmektedir. Ayrıca konu Avrupa tarihi kapsamında ele alındığında Avrupa'nın müşterek bir tarihi olamayacağı da tartışma dâhilindedir. Bu nedenlerden ötürü AK'nın tarih öğretimine hâkim olan çokkültürcülük (*multiculturalism*) yaklaşımı süreç içinde değişmiştir. Bu görüşün yerini kültürlerarasılık (*interculturalism*) söylemi almıştır. Bir başka deyişle AK'nın tarih öğretimi vizyonu "ortak tarih" anlayışından "paylaşılan tarihler" anlayışına dönüştürmüştür.

Avrupa Konseyi'nin Tarih Öğretimi Vizyonu

2000'li yıllarda derinleşmeye başlayan Avrupa Birliği entegrasyon süreciyle birlikte Avrupa'da farklılıkların tanınması konusunda daha farklı bir düzleme gelinmiştir. Bu husus AK'nın tarih öğretimi konusundaki tavsiye kararlarına da yansımıştır. AK'nın 1997-2014 yılları arasında yürüttüğü dört ana projenin başlıkları esasında bu süreci kronolojik olarak aktarmaktadır. Bu projeler sırasıyla "20. Yüzyılda Avrupa Tarihini Öğrenmek ve Öğretmek"; "Tarih Öğretiminde Avrupa Boyutu"; "Tarih Öğretiminde Öteki İmajı" ve "Ayıran Sınırlar Olmadan Avrupa için Paylaşılan Tarihler" başlıklarını taşımaktadır. Bu dönüşüm Farklılıkların Birlikteliği adlı çalışmada şu şekilde dile getirilmektedir.

Son dönemlerde, 'çokkültürcülük' söyleminin yerini 'kültürlerarasılık' söylemi almıştır. Kültürlerarasılık aslında kültürler arasında etkileşim ve alışverişi gerektirir ve kültürleri sözde 'ayrı' alanlara hapsetmez. Kültürlerarasılık, ırkçılığa, yabancı düşmanlığına, milliyetçiliğe ve etnik-merkezçiliğe meydan okumayı amaçlar. Bu yaklaşım, çokkültürcü anlayıştan farklı olarak insanlar ve gruplar arasındaki farklılıklara değil 'benzerliklere' vurgu yapar. Bu nedenle kültürlerarası yaklaşım, belli ölçüde çokkültürcülüğün neden olduğu düşünülen toplumsal çözümlenin yol açtığı sorunların çözümünde yararlanılabilecek bir yöntem olarak ön plana çıkmaktadır (Kaya, 2014:33).

Bu bağlamda 2011 yılı bir milattır. Bu zamana kadar AK tarafından yayınlanan belgelerin hemen hemen tümüne çokkültürcülük yaklaşımı hâkim olmuştur. Kültürlerarası diyalog ve paylaşılan tarih kavramlarına geçiş ise Bakanlar Komitesinin üye ülkelere gönderdiği, Tarih Öğretiminde Kültürlerarası Diyalog ve 'Öteki'nin

Görüntüsüne ilişkin CM/Rec(2011)6 sayılı Tavsiye Kararı ile mümkün olmuştur. Bu husus ilgili belgede şu şekilde belirtilmektedir:

[...] gerginlikleri ve çatışmaları aşip geride bırakırken, tarihsel etkileşimlerden, alışverişlerden, karşılaşmalardan ve birleşmelerden kaynaklanan paylaşılmış tarihleri gün ışığına çıkarmanın da yararlı olduğunu teyit etmekteyiz.

[...] tarih öğretimi, çatışmanın taraflarının paylaşılmış tarihleri açısından neler geliştirdiklerini anlamaya ve tespit etmeye yardımcı olmalı, bunu yaparken kültür açısından, günlük yaşamda taraflar arasındaki ilişkileri, etkileşimleri, yaklaşımları ve benzerlikleri ortaya koymalıdır.

Kültürlerarası Diyalog için Beyaz Kitap, kültürlerarası diyalog kavramını, “farklı etnik, kültürel, dini ve dilsel geçmişleri ve mirasları olan bireyler ve gruplar arasında karşılıklı anlayış ve saygı temelinde, açık ve saygılı bir şekilde görüş değişiminde bulunulması” olarak tanımlar. Hâlbuki çokkültürcülük kavramı farklı kültürlerin mevcut olduğunu ve belirli bir mekânda ve sosyal organizasyon içerisinde etkileşim kurabilecekleri deneysel gerçeğini ortaya koymakla birlikte asimilasyon politikası gibi özel bir politik yaklaşım olarak algılanmaktadır. Bu politika siyasi söylem doğrultusunda kendine ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve milliyetçilik gibi alanlar hazırlamaya müsait görünmektedir. AK’ne göre bir toplumun bütün üyelerinin refahını sağlamak için eşitsizliklerin en aza indirgenmesi ve kutuplaşmanın önlenmesi gerekmektedir. Bunu sağlamak için demokratik vasıtalarla AK’nin ortak hedeflerini takip eden özgür bireylerin oluşturduğu, karşılıklı olarak birbirini destekleyen bir topluluğa ihtiyaç duyulmaktadır. “Bu topluluğu oluşturabilmenin temel kuralı da çeşitlilik içeren bir toplumda bir arada yaşamının zorluklarına rağmen ancak onurlu bir şekilde eşit bireyler olarak birlikte yaşayabilme kapasitesinin sağlanmasına bağlıdır” (COE 2008:9-12). Bu çerçevede kültürlerarası diyalog, güçlü bir aracılık ve uzlaşma aracı olarak görülmektedir. Bir diğer deyişle kültürlerarası diyalog, demokratik istikrarın güçlendirilmesine, kamu hayatında ve siyasi söylemlerde ön yargı ve genellemelerle mücadeleye, çeşitli kültürel ve dini topluluklar arasında koalisyon oluşturmayı kolaylaştırmaya katkıda bulunmak suretiyle çatışmaların önüne geçmeye ya da bunların yeniden canlanmasını önlemeye yardımcı olur (COE 2008:18). Bu nedenle kültürlerarası yaklaşım hükümetler tarafından çözülemeyen günlük yaşamın sorunlarını çözmeye yeni bir model olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa'da tarih öğretimi kapsamında bu model çerçevesinde bir proje geliştirilmesi fikri ilk defa 2007 yılında Avrupa Tarih Eğitimcileri Derneği (EUROCLIO) tarafından dile getirilmiştir. Bu kapsamda bir grup akademisyen tarihçi, ortak bir tarih kitabı hazırlığı için Avrupa Birliği'ne proje başvurusunda bulunmuşlardır. Bu fikir Avrupa'nın bugünkü gelişimine neden olan olayların farklı ulusların perspektifinden aktarılması üzere inşa edilmiştir. Böylece halklar arasında karşılıklı anlayışın geliştirilmesi ve farklı halkların kaynaşması ile demokrasiye katkı sağlanması hedeflenmiştir. Ancak teoride ses getiren bu fikir pratikte ciddi tartışmalara neden olmuştur zira kitabın içeriği ve kimler tarafından hazırlanacağı sorusuna yanıt verilememiştir.¹⁴ AK tarih uzmanlarının da bu konudaki görüşü olumsuz olmuştur zira ortak tarih kitabı hazırlanması hususu aşılması güç bir geçit olarak görülmüştür. Bu konuda daha önce geliştirilen bazı bölgesel proje ve yayınlar da yapılan çalışmaların milliyetçi söylemden çok da fazla uzaklaşamayacağını teyit etmiştir çünkü bu yayınların farklı dillerdeki versiyonları nasyonal söylem ekseninde ekleme veya çıkarmalar içermektedir.

Ortak tarih kitabı hazırlama projesi çeşitli nedenlerden dolayı EUROCLIO tarafından ertelenmiş ancak bu proje yerine AK desteği ile "Historiana:Geçmiş Yolculuk Portalı" isimli çalışma hayata geçirilmiştir.¹⁵ Ülkemiz dâhil 26 ülkeden tarih eğitimi konusunda uzman gönüllüler tarafından geliştirilen bu projede, çoklu bakış açısı ile aktif tarih öğretiminin yaygınlaştırılmasını amaçlayan uluslararası bir program geliştirilmiştir. Historiana, Avrupa tarihini ve dünyanın geri kalanı ile ilişkisini kapsamlı bir şekilde anlatma çabası sergilemek yerine Avrupalı ulusların tarih boyunca yaşanan çeşitli olay ve gelişmeler karşısında verdikleri tepkilerin dünyayı nasıl şekillendirdiği hakkında karşılaştırmalı bir çerçeve sunmayı ve eleştirel tarihsel düşüncenin gelişimini destekleyerek bugünün genç nesillerinin 21. yüzyılın aktif ve katılımcı vatandaşları olarak yetişmesine katkı sağlamayı hedeflemiştir. Buradan hareketle "Harekete Geçen İnsan" ve "Hak ve Sorumluluklar" temaları seçilmiştir. Historiana, dijital tarih kitabı ya da ansiklopedisi olma amacı taşımamakla birlikte kullanıcılarına tarihsel gelişmeleri zaman ve mekan ekseninde karşılaştırma fırsatı sunmakta, bağlantıları, farklılıkları ve benzerlikleri görmelerine imkan tanımakta ve çeşitli bakış açıları ile aynı tarihsel olay

¹⁴ İlgili haber için bakınız: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6411047.stm> Erişim Tarihi: 01.09.2010

¹⁵ Proje hakkında detaylı bilgilere ve eğitim materyallerine, Historiana.eu web adresinden erişilmektedir.

ve gelişmelerin farklı açılardan nasıl yorumlanabileceğini anlamalarına yardımcı olmaktadır. Tarih öğretimine özel, çevrimiçi eğitim aktiviteleri geliştirerek dijital tarih mirasının en etkin şekilde kullanılmasını sağlamak, tarih öğretimi ile uyumlu, eleştirel ve çoklu bakış açısına dayanan kullanıcı-merkezli eğitim kaynakları geliştirerek yayınlamak, yeni tarihsel araştırmalar ile okul eğitimi arasında köprü görevi görmek Historiana'nın öne çıkan amaçları arasında yer almaktadır.

Tarih, Avrupa entegrasyon projesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ulusal tarihler geleneksel olarak içe dönüktür ve ulusların birbiri ile bağları hakkında az bilgi verirler. Tarih genç insanlara Avrupa'yı ve kendi kimlikleri ile bağlantılarını anlamaları açısından yardımcı olur. Avrupa'daki birçok ülkede aynı tarihsel geçmişe sahip olmayan göçmen veya azınlık ailelerden gelen çok sayıda öğrenci mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında tarih öğretmenleri farklı kültürlerden gelen öğrenciler ile ilgilenmek, onlarla iletişim kurmak durumundadır. Farklı ve genellikle çatışan bakış açılarına sahip bu kitlenin aynı olaylara aynı anlamları yüklemelerini sağlamak üzere kurgulanmış bir tarih anlatımı da yeterli olmayacaktır. Dolayısıyla tarih öğretiminde karşılıklı anlayışa ve çoklu bakış açısına dayanan bir yaklaşıma acilen ihtiyaç duyulduğu aşikârdır. Historiana sunduğu bu yaklaşımı görsel işitsel kaynak ve aktivitelerle desteklemektedir. Böylece müze, arşiv ve diğer kurumlardan gelen tarihsel mirası dijital kaynaklar haline getirerek öğrencilere daha önce örneği görülmeyen bir fırsat sunmakta ve en iyi şekilde yararlanılmasına olanak sağlamaktadır.

Bu projeye, gönüllülerin ve proje editörlerinin yanı sıra tarihsel içerik ve eğitim alanlarında çalışan iki ayrı Historiana ekibi, Avrupa ve dünyadan kültür mirası ve eğitim konularında çalışan EURGEO, EUSTRY, NEMO gibi çeşitli organizasyonlar, üniversiteler, araştırma enstitüleri, müzeler, kütüphaneler, arşivler ve pilot okullar da katkı sağlamaktadır.

Avrupa boyutunda örnek teşkil etmese de bölgesel bazda geliştirilmiş birkaç proje konu açısından önem taşımaktadır. AK uzmanları tarafından hazırlanan bu projelerin ilki 1999 yılında Baltık Ülkeleri Tarihi adıyla yayınlanmıştır.¹⁶ Bu yayında Estonya, Letonya ve Litvanya ülkelerinin ortak tarihi anlatılmaktadır. Kitap, yerel dillerde hazırlanmış, İngilizce, Almanca ve Rusça dillerine de çevrilmiştir. Kitap, Baltık ülkelerinin tarihine ilişkin hazırlanmış ilk ortak çalışmadır. AK tarafından hazırlanmış

¹⁶ İng: The history of the Baltic Countries.

bir diğer ortak kitap Karadeniz ülkelerinin tarihine ilişkin bölgesel çalışmadır. 2004 yılında hazırlanan ve “Blacksea” (Karadeniz) başlığı ile yayınlanan kitapta Bulgaristan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna ülke tarihlerinin ulusal ve tematik bölümlerinin bir karışımı kronolojik olarak anlatılmaktadır.¹⁷ Kitap sadece İngilizce olarak hazırlanmıştır.

Bir başka ortak tarih kitabı çalışmasına, Güneydoğu Avrupa (Balkanlar)'da Demokrasi ve Uzlaşma Merkezi (CDRSEE) tarafından 2005 yılında başlanmıştır. Bu proje için oluşturulan akademisyen kadro¹⁸ tarafından 2005-2007 yılları arasında “Osmanlı Devleti, Güneydoğu Avrupa’da Ulus Devletler, Balkan Savaşları ve İkinci Dünya Savaşı” başlıkları altında dört kitap hazırlanmıştır.¹⁹ Başlangıçta İngilizce hazırlanan kitabın Balkanlarda kullanılan farklı dillere çevirileri de yapılmıştır. Ancak bu kitapların Balkan okullarında okutulması konusunda politikacılar tarafından bir karşı duruş sergilenmiştir (Leeuw-Roord, 2009:8). Bölgesel nitelikte yapılan bir diğer ortak tarih kitabı çalışması 2007 yılında EUROCLIO tarafından yapılmıştır. Kitap, Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Sırbistan ülke tarihlerine yönelik bir projenin çıktısı olarak geliştirilmiştir.²⁰ 1945 ve 1990 yıllarını içeren bu çalışma ile ilgili tüm kaynak malzeme ve sunumlara birliğin web sayfasından erişilmektedir.

Bölgesel çalışmalar haricinde Avrupa tarihini kapsayacak şekilde hazırlanmış bir tarih kitabı için genellikle Fredric Delouche editörlüğünde hazırlanan ve 1992 yılında basılan “Resimli Avrupa Tarihi” kitabı referans verilmektedir (Stradling, 2003:8). Avrupa tarihinin kronolojik bir dökümünü sunan kitap önce Fransızca yayınlanmış, daha sonra İngilizceye çevrilmiştir.²¹ Avrupa Birliği ülkelerini temsil eden on iki tarihçiden oluşan uluslararası bir ekip tarafından hazırlanan bu kitabın da farklı dillerdeki çevirileri nasyonal ekleme ve çıkarmalar içermektedir (Leeuw-Roord, 2009:8). Avrupa tarihini kapsayacak şekilde hazırlanmış bir diğer kitap ise “1945’ten

¹⁷ Kitabın orijinal metnine Avrupa Konseyi web adresinden erişilmektedir. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680492a63>

¹⁸ Akademik kadro bilgilerine http://www.cdsee.org/projects/jhp/history_education_committee adresinden erişilmektedir.

¹⁹ İng: The Ottoman Empire, Nations and States in Southeast Europe, The Balkan Wars and The Second World War. Kitapların İngilizce versiyonu <http://www.cdsee.org/projects/jhp/publications> adresinden ücretsiz olarak indirilebilmektedir.

²⁰ İng: Ordinary People in an Extraordinary Country, Every Day Life in Bosnia and Herzegovina, Croatia and Serbia in 2007.

²¹ İng: The Illustrated History of Europe: A Unique Portrait of Europe's Common History. 1993

Günümüze Avrupa ve Dünya Tarihi” isimli kitaptır.²² Kitap, Alman ve Fransız yayınevlerinin ortaklaşa bir çalışması olup, Fransızca ve Almanca dillerinde 2006 yılında basılmıştır. Her iki yayınevinin bu ortak çalışmayı hazırlama fikri 2003 yılında Alman/Fransız gençlik parlamento toplantısı sırasında oluşmuştur. Toplantı esnasında gençlerin Avrupa yakın tarihi hakkında bilgi sahibi olmadıkları gözlenmiş bu alanda ortak bir proje geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Her iki ülkenin tarihçileri tarafından hazırlanan bu kitap, lise ve dengi okullarda okutulması üzere kaynak kitap olarak kullanılması üzere politikacılardan da destek almıştır. On sekiz bölümden oluşan kitapta, birçok devlet adamının biyografisi de yer almaktadır (Leeuw-Roord, 2009:10-15).

Avrupa boyutunda bir ders kitabı hazırlanması hususu, farklı diller, kültürler, görüşler ve kalıp düşünceler ekseninde günümüzde halen tartışma konusudur. Bu tartışmaya kültürlerarası diyalog kapsamında bir yön verme hassasiyeti AK tarafından gösterilmiştir. Bu çerçevede bir başka örneği olmayan bir proje AK tarafından nihayet üretilmiştir. Bu proje Avrupa alanının tamamında ve Avrupa Kültür Sözleşmesi'nin tüm imzacıları üzerinde iz bırakan Avrupa tarihinin değişik yönleriyle ilgilenen bir hükümetlerarası projenin nihai ürünü olarak kabul edilmektedir.

Avrupa tarihi eğitimcileri tarafından ortaklaşa hazırlanan ve yaklaşık bin sayfadan oluşan bu çalışma AK tarafından İngilizce ve Fransızca dillerinde e-kitap olarak yayınlanmıştır.²³ Shared Histories without Dividing Lines (Ayıran Sınırlar Olmadan Avrupa için Paylaşılan Tarihler) başlığını taşıyan bu eser olayların tek taraflı yorumuna bürünen tarih öğretimi yaklaşımını çokkültürcülükten kültürlerarası yaklaşıma dönüştürme gayesini taşımaktadır. Bu çalışma aynı zamanda müşterek bir Avrupa tarihinden bahsedilemeyeceği anlamına da gelmektedir. Zira ortak tarih anlayışında aynı olayın farklı yorumları söz konusu olmaktadır. Bu anlayışa milli söylem temas ettiğinde anlatım basmakalıpların, kimlik efsanelerinin ve ötekinin olumsuz imajının üzerinde yoğunlaşmaktadır. Hâlbuki “paylaşılan tarihler” kavramının çekirdeği, bir tarihsel olaya karışan tüm öznelerin diyalektik etkileşimi içinde tanımlanabilmektedir. Bu yaklaşım coğrafi, tarihsel ve kültürel boyutları olan ortak bir

22 İng: Europe and the World since 1945. Alm: Histoire/Geschichte, Europa und die Welt seit 1945

23 E-kitaba <http://shared-histories.coe.int> adresinden erişilmektedir.

alanı belirleme olarak da algılanabilir. Böylece bir tarihsel olayın bütün tarafları, tüm etkileşimleri, yakınlaşmaları ve çatışmaları dikkate alınabilmektedir (COE 2014:8-11).

Bu yolla AK'nin kültürlerarası diyalogun ilerletilmesine yönelik politika yaklaşımlarından biri olan kültürlerarası bilgi birikiminin öğrenilmesi ve öğretilmesi için gerekli adımlar atılmış olmaktadır. Bir başka deyişle AK'nin ortak değerleri olan insan haklarına, demokrasiye ve hukukun üstünlüğüne saygıyı ilerletmek üzere kültürlerarası diyalogun güçlendirilmesi ve böylece Avrupa birliğinin daha da büyümesinin sağlanması için faaliyete geçildiği görülmektedir.

Sonuç

Avrupa'da, uzun süredir etno-kültürel ve dinsel açıdan farklı olanı tanıma konusunda ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. 2000'li yıllarda derinleşmeye başlayan Avrupa Birliği entegrasyon süreciyle birlikte Avrupa'da farklılıkların tanınması konusunda daha farklı bir düzleme gelinmiştir. Gündemi sürekli meşgul eden etnisite, kültür, kimlik, farklılık ve aidiyet tartışmaları şüphesiz AK'nin çalışmalarını da etkilemiştir.

AK, Avrupa vatandaşlarının artan kaygılarına cevap üretme hedefiyle bir Avrupa kimliği bilincini teşvik etmek ve farklı kültürlerden gelen insanlar arasında karşılıklı anlayışı geliştirmek üzere geniş kapsamlı programlar geliştirmiştir. Bu programlar başlangıçta Avrupa boyutu ve çokkültürcülük kavramları çerçevesinde hazırlanmıştır. Ancak halklar arasında uzlaşa ve karşılıklı anlayışı geliştirmede bu yaklaşımın yetersiz kalması nedeniyle 2000'li yılların sonuna doğru kültürlerarasılık modeli gündeme alınmıştır. Bu kapsamda "Tarih Öğretiminde Öteki İmajı" ve "Ayıran Sınırlar Olmadan Avrupa için Paylaşılan Tarihler" projeleri ile bu projeler çerçevesinde hazırlanan AK Tavsiye Kararları radikal niteliktedir. Zira bu kararlar gerek eğitim yaklaşımı gerek tarih kitapları ve öğretim malzemeleri konularında öncekilerden farklı olarak tarih öğretiminin yeni bir bakış açısı ile ele alınmasını talep ve tavsiye etmektedir. Bu konunun önemi "Eşitler Olarak Birlikte Onurlu Yaşamak" başlıklı, AK Bakanlar Komitesi'nce 2008'de kabul edilen Kültürlerarası Diyalog hakkındaki Beyaz Kitap'ta da dile getirilmiştir.

Bu bağlamda AK tarih ve tarih öğretimi konusundaki yaklaşımını değiştirmiştir. Çeşitlilik içeren bir toplumda bir arada yaşamanın sağlanması için AK kültürlerarasılık

modelini benimsemiştir. Bu model doğrultusunda AK'nın tarih öğretimi vizyonu ortak tarih anlayışından paylaşılan tarih yaklaşımına dönüşmüştür. AK, bu kapsamda üye devletlerin ortak tarihi mirasına dair farkındalığı artırmayı, tarihsel etkileşimler ve yaklaşımlara dair daha iyi bilgi sahibi olarak çatışma önleme ve uzlaşma süreçlerine katkı sağlamayı ve Kültürlerarası Diyalog hakkındaki Beyaz Kitap'ın önerilerini yaymaya devam etmeyi amaçlamaktadır. Sonuç olarak AK'nın tarih öğretimindeki "paylaşılan tarih" vizyonu farklılıkların barışçıl birlikteliği konusunda atılmış yeni ve önemli bir adımdır.

Buradan hareketle tarih eğitiminin amaç ve kapsamının önümüzdeki yıllarda ciddi şekilde değişebileceği öngörüsü yapılabilir. Günümüzde okullarda Avrupa merkezli ve resmi kalıplar çerçevesinde bir tarih eğitimi programı söz konusudur. Paylaşılan tarih perspektifinin tarih eğitiminde baz alınması ile bugünün dünyasını anlamaya yönelik bir program hazırlanabilmesi söz konusu olacaktır. Böylece eleştirel tarihsel düşüncenin gelişiminin desteklenmesi ve bugünün genç nesillerinin 20. yüzyılın aktif ve katılımcı vatandaşları olarak yetişmesine katkı sağlanması mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Ash, T.G. (2007). Europe's true stories. *Prospect magazine*. Issue 131. P.1.
- Council of Europe. (1952). Resolution (52)17 on history and geography textbooks.
- Council of Europe. (1954). Treaty on European cultural convention.
- Council of Europe. (1964). Resolution (64)11 on civics and European education at the primary and secondary level.
- Council of Europe. (1983). Recommendation(83)4 on concerning the promotion of European awareness in secondary education.
- Council of Europe. (1985). Resolution (85)6 on European cultural identity.
- Council of Europe. (1989). Recommendation 1111 (1989) on the European dimension of education.

Council of Europe. (1996). Recommendation 1283 (1996) on history and the learning of history in Europe.

Council of Europe. (1997A). Recommendation 1346 (1997) on human rights education.

Council of Europe. (1997B). 19th session on education 2000: trends, common issues and priorities for paneuropean cooperation, Kristiansand, Norway, 2224.

Council of Europe. (1998A). Recommendation 1383 (1998) on linguistic diversification.

Council of Europe. (1998B). Recommendation (98) 9 on access to higher education in Europe.

Council of Europe. (1998C). Recommendation (98) 6 on modern languages.

Council of Europe. (2000). Recommendation (2000) 24 on the development of European studies for democratic citizenship.

Council of Europe. (2001A). Recommendation 1539 (2001) on the European year of languages.

Council of Europe. (2001B). Recommendation (2001) 15 on history teaching in 21st century Europe.

Council of Europe. (2002A). The 20th century: an interplay of views.

Council of Europe. (2002B). Recommendation (2002) 12 on education for democratic citizenship.

Council of Europe. (2007). Recommendation CM/Rec(2007)6 on the public responsibility for higher education and research.

Council of Europe. (2008). White paper on intercultural dialogue. Living together as equals in dignity.

Council of Europe. (2009). Recommendation 1880 (2009) on history teaching in conflict and post conflict areas.

Council of Europe. (2011). Recommendation 1880 (2011) on intercultural dialogue and the image of the other in history teaching.

Council of Europe. (2012). Recommendation CM/Rec(2012)13 on ensuring quality education.

Council of Europe. (2014). Shared histories without dividing lines (e-book).

- Kaya, A. (2014). Farklılıkların birlikteliği: Türkiye ve Avrupa'da birarada yaşama tartışmaları. İstanbul : Hiperlink
- Stradling, R. (2003). 20. yüzyıl Avrupa tarihi nasıl öğretilmeli. İstanbul: Tarih Vakfı.
- YALI, S. (2016). Shared Histories for a Europe without Dividing Lines. *Tarih Kritik Dergisi*. V2. N.3. S98-102.
- YALI, S. (2016). Avrupa'da tarih eğitimi ve öğretimine yönelik girişimler ve Avrupa Birliği'nin katkısı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. V26. N1. S.291-306.
- Van der Leeuw-Roord, J. (2009) "A common textbook for Europe? Utopia or a crucial challenge?". *Euroclio bulletin*. Retrieved from: http://www.culturahistorica.es/joke/textbook_for_europe.pdf 01/09/2010.

Extended Summary

Purpose

History and history teaching have been a focus for the Council of Europe's (COE) work on education since its inception. From the start and as stated in the European Cultural Convention, the organisation recognised the importance of history as a basis for the education of the citizens of Europe and its role in bridging differences and bringing people together by establishing mutual understanding and confidence between the peoples of Europe. According to COE history has been seen as contributing to the education of the citizens of Europe and history teaching as an effective tool for the development of democracy. Therefore, in this study it is aimed at analyzing COE's history teaching approach.

Method

In this study the ongoing work of the Council of Europe in the areas of intercultural dialogue and history teaching and learning, building on the Recommendations of the Committee of Ministers and the Parliamentary Assembly were analyzed. For this study the most utilized resources were "Shared histories for a Europe without dividing lines" the latest publication of COE and "White paper on intercultural dialogue: Living together as equals in dignity".

Results & Discussion

From these above mentioned documents it is clearly understood that COE's history teaching approach was transformed from "common history" into "shared histories". As a consequence, COE's shared histories vision is the new and significant step for the peoples of Europe to live in unity in diversity.

For a long time, the approach to history has been characterized by one-sided interpretations of events, mainly because history – and its teaching – has served, and often still serves, the needs of ethnocentric identities. The core of the concept "shared histories" can be identified in the dialectic interplay of all the subjects involved in an historical event. Thus the approach of "shared history" takes into consideration all the sides of an historical event, all its interactions, convergences and conflicts, and in this sense it is the most complex and productive methodological approach. The approach

allows the deconstruction of stereotypes, myths of identity and negative visions of the other, and can thus lead to an intercultural dialogue and to the transformation of conflicts. It demonstrates history in its full complexity. "Shared histories" lays the emphasis on shared experiences rather than different interpretations of the same event. It explores the idea that your history is also our history and likewise our history is also the history of the other, although this does not mean that it is not multifactorial – "shared" does not mean "the same as".

This explores shared ideas within the universe of differences and recognizes that all experiences, including conflicts, are shared. It may also be perceived as the marking out of a shared space which has geographical, historical and cultural dimensions. The three main concerns are: raising awareness of the common historical heritage of member states; contributing to conflict prevention and reconciliation processes through better knowledge of historical interactions and convergences; continuing to disseminate the recommendations of the White Paper on Intercultural Dialogue "Living together as equals in dignity", adopted by the Council of Europe Committee of Ministers in 2008.

Conclusion

Today history teaching in schools is framed with the official history and central Europe based narration. From this point of view Europe requires a new narrative for young generations in order to provide with the active and participatory citizens of the 21st century. "Shared histories" puts Council of Europe recommendations on history teaching into action. By this way it will be possible to give a voice to the artistic, cultural, scientific and intellectual communities to articulate what Europe stands for today and tomorrow. The purpose of this is to contribute to bringing Europe closer to its citizens and reviving a "European" spirit via this new vision.